

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"א שבט-שבת י"ז שבט תשפ"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת סנהדרין ז"ד-ס'

שבוע פרשת יתרו

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

דף נ"ה ע"א

בעו מיניה מרב ששת נכרי הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעיניו, והבא תקלה איכא, קלון ליכא, או דילמא תקלה אף על פי שאין קלון.

ומדוע ליכא קלון, הר"ן כתב דלא פשיטא לגמרא דליכא קלון בגוי, אלא דהא לשון שאלה, דבלשון בעיא קאמר הכי, אי בעינן תקלה וקלון דוקא למקטל הבהמה אפשר דבגוי הבא על הבהמה ליכא קלון כלל דאינן בני בושת, ואי נמי נאמר שהם בני בושת אפשר דרחמנא לא חס על בשתם שבשביל קלונם נמית הבהמה, או אפשר לומר דבגוי נמי חס רחמנא על קלונם. והרמ"ה כתב דתקלה איכא שאף בני נח הוזהרו על העריות, קלון ליכא דקלון דגוי לא חיישינן. והביא פירוש אחר דגוים דרכן בכך ואינן בושין, וכתב על כך דפירוש זה לא נהיר.

דף נ"ז ע"א

בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את יוסי.

נמצא שעדיין צא העידו העדים כלל על אותו אחד שגידף, ואם כן איך דנים אותו. ואמרו בירושלמי, דלא יתכן שקודם שיש עדות ברורה נחבש אדם ובוהו חינם, אלא אם אמרו לבית דין פלוני הרג את הנפש אין די בזה כדי לחבשו, אבל אם אמרו פלוני הרג את הנפש ואלו

דף נ"ד ע"א

אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה.

וצריך להבין, דבכל מקום לא דרשינן טעמא דקרא, רק רבי שמעון דורש טעמא דקרא, וכאן דרשינן טעמא דקרא, ודנים בגמרא האם די באחד מן הטעמים או צריך לשניהם, דהיינו דטעמים אלו הם עיקר בהבנת הענין, ומה השתנתה הלכה זו מכל ההלכות דכאן לכולי עלמא דרשינן טעמא דקרא. וכן הקשה בערוך לנר וז"ל, וק"ל מנ"ל להוציא מסברא טעם למצות התורה ולילף מזה דין, והא אנן כרבי יהודה ס"ל דלית ליה טעמא דקרא. וכתב הערוך לנר ד"ל דלא אמרינן דלא דרשינן טעמא דקרא רק לענין שלא להוציא דין נגד משמעות הקרא, כגון גבי לא תחבול בגד אלמנה, דמשמעות הקרא בין עניה בין עשירה, דהא אלמנה סתמא כתיב, ואי נדרוש הטעם משום שם רע זה לא שייך רק בעניה, וא"כ ע"י הטעם נוציא הכתוב ממשמעו, בזה לא דרש רבי יהודה טעמא דקרא, אבל הכא דקרא לא איירי רק במזיד וישראל וגדול דהא מיתה כתיב, א"כ מה שיהיה הטעם לא נוציא הכתוב ממשמעו, רק דאיכא עדיין נפקותא לענין דינים שאינם במשמעות הכתוב, בזה כולי עלמא מודו דבכה"ג דרשינן טעמא דקרא:

הודעה חשובה
ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס 20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או ווקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמעוטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורם וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

ואלו עדין, אז יהא תפוש עד שיבואו עדין. וכתב הר"ן דנראה מתוך הירושלמי הנ"ל שמכיון שבאו העדים ואמרו לפני בית דין פלוני גרף, אף על פי שלא קבלו עדותם חובשין אותו, אבל אם לא באו העדים לפנינו אינו בדין לחבשו ולבזותו חנם כנ"ל.

אמור מה ששמעת בפירוש.

פשט המשנה הוא שהיו זקוקין העדים לחזור הלשון בדרך ששמעוהו, יכה יוסי את יוסי, והוא לשון הגידוף ממש ולכן צריכים הדיינים לקרוע. ובירושלמי תמה על זה, דכי אומרים לאדם קום גרף, דהרי העד צריך לומר בלשון גידוף, וכתב הירושלמי שלא היו אומרים העדים את לשון הגידוף ממש, אלא אומרים את השם, והיו אומרים העדים אותו השם שאמרתי בפניכם אותו גרף ובו גרף, ומה שהיו אומרים אמור מה ששמעת בפירוש היינו שזיכירו השם שיצא מפיו. ולכן אמרו בגמרא לקמן [ס' ע"א] אחד השומע ואחד שומע מפי שומע חייב לקרוע, שהדיינין שומע מפי שומע הם שהעדים לא היו מפרשים הגידוף בפניהם שאם היו מפרשין אותו בפירוש שומעים ממש מפיהם הם אעפ"י שאין כוונתם לרעה. וכתב הר"ן, ומ"מ לדברי הכל אינו נקרא שומע מפי שומע אלא כשהוא מזכיר את השם בפירוש, אבל אם שמעו ממנו שאמר פלוני גרף את השם אין בכך כלום, שאעפ"י ששם המפורש וכנויין שווין הם לענין קריעה, הרי זה לא הזכיר לא שם ולא כינוי אלא שרמז אותו בלשון שם.

תנא עד שיברך שם בשם.

ולקמן [ס' ע"א] אמרו, אמר רב אחא בר יעקב אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות דלא.

ומה הוא שם בן ארבע אותיות, כתב הרמב"ם [הלכות עבודה זרה פ"ב ה"ז], ואלו הן דיני המגדף, אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים שנאמר ונוקב שם ה', על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזהרה, ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל.

אמנם הרמ"ה כתב דאינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות שהן יו"ד ה"א וא"ו ה"א, אבל אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד לאו שם הוא אלא כינוי מיקרי ולא מיחייב עלה, עיי"ש הראיות שהביא.

והמאירי כתב, כתבו גדולי המחברים שאין חלוק בין יהו"ה לאדנ"י שהכל נקרא שם המיוחד, וכן נראה מן הגמרא שאם בירך שם בן ארבעים ושתיים והוא הנקרא בגמרא שם רבה חייב, שהרי הוא עיקר שם המיוחד, אבל לא בשם בן שתי אותיות שאינו אלא חצי השם והרי הוא כשאר הכנויים.

ומה הוא שם בשם, כתב המאירי, ודבר זה יש שפירשו שם המיוחד בשם המיוחד ר"ל יו"ד ה"א וא"ו ה"א בשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א גם כן, אבל אם בירך שם המיוחד בכינוי פטור מסקילה אלא שלוקה. וי"מ שכל שקלל את השם המיוחד לשם מן השמות שאין נמחקין גם כן נסקל, וכן כתבוהו גדולי המחברים והרי הכינויים בכללם. ובמקלל אביו ואמו אמרו שאם קילל בכינוי חכמים פוטרין, ואמרו על זה מאן חכמים רבי מנחם ברבי יוסי היא, דתניא רבי מנחם ברבי יוסי אומר בנקבו שם יומת, מה ת"ל שם, לימד על מקלל אב ואם שאינו חייב עד שיקללם בשם. וא"כ לרבי מנחם ברבי יוסי שהלכה כמותו לא בעינן מברך שם בשם, וא"כ במברך את השם חייב אף בכנוי. וכתב עוד דאף גדולי הרבנים כתבו שם שברכת השם אפילו אמר יתברך יוסי נסקל אף על פי שלא בירך לא בשם ולא בכנוי, וזה שיברך שם בשם אינה הלכה אף לכנוי.

נמצאנו למדים שיש כאן כמה שיטות לענין סקילה בברכת השם, יש אומרים דבעינן שיברך שם בשם, שם המיוחד בשם המיוחד, ויש אומרים דחייב אף במברך שם המיוחד בכינוי או בשאר שמות שאינם נמחקים, ויש אומרים דאף בלא שם בשם נסקל, כדעת רבי מנחם ברבי יוסי, אלא די שיברך את השם המיוחד.

וכתב הר"ן, נראה שלענין קריעה אינו צריך שם בשם, שהרי אף לענין מיתה של בני נח אמרו בסמוך דלא בעינן שם בשם. וכן נראה שאף לענין מלקות אינו צריך שיהא שם בשם, דהא מאיש כי יקלל אלהיו דאיתרבו הכנויין לא למדנו שם בשם, דגבי ונוקב שם בנוקבו שם הוא דכתי' ביה מיתה וזה פשוט:

לרבות את הנכרים שמוזהרין על ברכת השם כישראל. ואינן נהרגין אלא בסייף, שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף.

וכתב המאירי, בן נח מצווה על ברכת השם כישראל ואינו נהרג אלא בסייף, ואפילו לא בירך את השם המיוחד אלא אחד מן הכנויים שאין נמחקין נהרג, מה שאין כן בישראל שאינו נהרג אלא בירך שם המיוחד, וכמו שכתבנו בסמוך דהוא באחד מן הכנויים לדעת גדולי המחברים או דוקא בשם המיוחד עצמו שדעת שאר המפרשים, או אף בלא שם ובלא כנוי לדעת גדולי הרבנים, ובגוי אם בירך את הכנויים לוקה, שהרי נאמר אלהים לא תקלל, ואלהים מן הכנויים הוא. ואף לדעת המצריכים בישראל שם בשם בבני נח מיהא פוסקין שכשם שבני נח חייבין על ברכת הכנוי כך חייבין בקללה לבד אף על פי שלא בירך שם בשם, שלא נאמר דין שם בשם אלא על ישראל, וכן נראה מלשון גדולי המחברים אף על פי ולא כתבוהו בפירוש.

ולהלכה פסק השולחן ערוך [יורה דעה סימן שמי"א סט"ו], השומע ברכת השם, ואפילו ברכת הכינוי (רמב"ם פ"ב

מהלכות עבודת כוכבים ה"י) (אפילו אמרו בלשון לעז
הוי ככינוי) (נ"י פרק ארבע מיתות) חייב לקרוע, והוא
שישמענה מישראל. (וי"א דבזמן הזה מומר דינו
כעובד כוכבים) (ג"ז שם). ואפילו השומע מהעדים
היאך בירך פלוני, חייב לקרוע. והעדים אינם צריכים
לקרוע פעם אחרת.

תנו רבנן שבע מצות נצטוו בני נח דינין, וברכת השם,
עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן
החי.

ומבואר כי אדם הראשון נצטוו רק בשש, כי נאסר לו
בשר ולא שייך לומר שנאסר לו אבר מן החי, ואבר מן
החי נאסר מנח ואילך שאז הותר להם בשר. וז"ל הרמב"ם
[הלכות מלכים פרק ט' הלכה א'], על ששה דברים נצטווה אדם
הראשון, על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים,
ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן
הן קבלה בידנו ממש רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל
דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח אבר מן
החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו
שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם,
בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל
שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת
לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית,
ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה
רבינו ונשלמה תורה על ידו.

והר"ן כתב דלכאורה מצאנו יותר משבע מצוות,
דלקמן ילפינן דינים מהא דאמר הכתוב כי ידעתיו וגו'
לשמור צדקה ומשפט, הרי דמחוייבים גם בצדקה, אלא
לא החשיב צדקה כי היא בקום עשה ולא בלא תעשה,
ואין לומר דבצדקה לא מחייבי, דאשכחן דמיענש עלה
דכתיב ויד עני ואביון לא החזיקו. וכן מצאנו לקמן שאמרו
גוי ששבת חייב מיתה, ר"ל שלא לקבוע להם יום מנוחה
דכתיב יום ולילה לא ישבותו. נמצאו חייבים בני נח על
שבע מצות לא תעשה, והם כדברי ת"ק דינין וברכת
השם ע"א ג"ע וש"ד וגזל ואבר מן החי, וחייבין נמי על
שתי מצות עשה והם הצדקה ושלא לשבות. וכתב הר"ן
דעל השביתה פשיטא דחייב מיתה כדאיתא בהדיא
בגמרא, לא ישבותו דאיכא לאו ואזהרתן היא מיתתן.
אבל הרמב"ם [נביא לקמן] כתב דמכין אותן ועונשין אותן
ומודיעם אותן שהם חייבי מיתה אם יחדשו איזה דבר
לעצמן אבל אינו נהרג. וכתב הר"ן דעל הצדקה דליכא
אזהרה איכא למימר דלית בה חיוב מיתה, אבל לענין
הדינין שהם מכלל השבע מצות אף על גב דהוו מצות
עשה חייבין עליה מיתה. ועיין עוד בסמוך.

ואבר מן החי.

כתב המאירי, בני נח מוזהרין באבר מן החי בין בטהורה
בין בטמאה מה שאין כן בישראל שאינו נוהג אצלם אלא

בטהורה בלבד, ודין אבר מן החי בין בישראל בין בבן
נח נוהג בבהמה וחיה ועוף בישראל בטהורים ובבן נח
אף בטמאים הואיל ומ"מ טהורים הם אצלם, אבל השרץ
אין דין אבר מן החי נוהג אצלו אף בישראל, ואף על פי
שהשרצים טהורים לבני נח, יראה שאין אבר מן החי
שבהם נוהג בהם. וגדולי המחברים כתבו שיראה להם
שאיין בן נח נהרג על אבר מן החי של עוף, והוא תמה,
וגדולי המחברים סוברים שהוא טעות סופר ור"ל על אבר
מן החי של שרץ אף על פי שהם טהורים אצלם. ובשר מן
החי אין ישראל לוקה עליו אלא בכזית, אבל בן נח נהרג
עליו אפילו בכל שהוא, שלא נאמרו השיעורין כולם אלא
לישראל. והתבאר במסכת חולין שכל ששחט בה ישראל
שני סימנין והיא מפרכסת אסורה לבני נח משום אבר מן
החי ולישראל מותרת הואיל ונשחטה:

אמנם התוספות פירשו דאם מתה מעצמה מותר, ולכך
הוצרך לאסור אבר מן החי לאדם, שאם נפל מעצמו
אפילו הכי אסור. וכתב המהר"ל דאין נראה כך כלל, אבל
מה שהוצרך לאסור אבר מן החי לאדה"ר היינו שאבר
מן החי הוא באזהרה וחייב מיתה עליו, דבן נח אזהרתו
מיתתו. אבל איסור בשר אין עליו מיתה, ולכך לא חשיב
אותו בכלל המצות שנצטוו עליהם והרי פרו ורבו זה הוי
עשה ולא חשיב אותו רק אבר מן החי שיש עליו אזהרה
ומיתה. ועיין עוד בזה לקמן נ"ט ע"ב.

דף נ"ז ע"ב

רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר
עליו. לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים
מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני
ודורש אל המתים וגו' ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך
מוריש אותם מפניך, ולא ענש אלא אם כן הזהיר.

ומה טעמם של חכמים, הלא באמת מצאנו שנענשו
עליהם, כתב המאירי, אף על פי שהם חקות הגוים
ונמשכים הם לעיקרי עבודה זרה מותרים הגוים בכלם,
ואף על פי שנאמר בהם בגלל התועבות ההם ה' מוריש
אותם, וא"כ למה נענשו אחר שלא הוזהרו, לא אמרה
אלא שהם סולם ומבוא לעניני עבודות זרות שעליהן
נענשו, ולא על עצם הדברים האלו. אמנם הר"ן תירץ
דמאן דפליג עליה דרבי יוסי מוקים לקרא דובגלל
התועבות למעביר בנו ובתו באש וכל אותן שיש בהם
משום ע"א, ולר"ש מוקים ליה אף למכשף.

אכל תאכל ולא אבר מן החי.

מדרשה זו משמע שאדם הראשון נצטווה על אבר מן
החי, והקשה הר"ן דהא לאדם הראשון לא הותר לו בשר
וכיון שכן לא שייך ביה אזהרת איסור אבר מן החי, כמו
שכתבנו למעלה. וכתב הר"ן לתרץ דעיקר קרא אתא
למיסר ליה בשר, דכתיב מכל עץ הגן אכול תאכל, ולא

לפנים משורת הדין, וכן מבואר לקמן דבדינים איכא קום עשה ושב ואל תעשה, כלומר מניעת העוול, וכמו שאמר לא תעשו עול וכל שהוא סיבה לעשייתו נקרא עושהו.

ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן.

ולקמן [ס' ע"א] ילפינן להו. ובגמרא הביאו עוד כמה דברים שגוי חייב עליהם מיתה, דלקמן [נ"ה ע"ב] אמרו אמר רבי הנינא נכרי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי וגו'. דהיינו דאם לא היה חייב מיתה לא היה הורגו משה רבינו, וכן אמרו [שם] ואמר ריש לקיש נכרי ששבת חייב מיתה, שנאמר ויום ולילה לא ישבתו. ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא אפילו שני בשבת. ועוד לקמן [נ"ט ע"א] ואמר רבי יוחנן גוי שעוסק בתורה חייב מיתה. ומכל מקום כתב הרמב"ם בכולם דאין ממיתים אותם כמו בשבע מצוות, דז"ל הרמב"ם [הלכות מלכים פרק י' הלכה ו'] מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד, ואין נהרגין עליהן, ועכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג. וכן כתב [הלכה ט'] עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג.

ומשמע מהרמב"ם דאיסור שביתה הוא דוקא כששבת בתורת שבת, דהיינו זמן קבוע ששבת בו, אבל אין הוא צריך להקפיד לעשות בכל יום מלאה כדי לא לעבור על זה, ואם היה איזה יום שלא עשה בו מלאכה אינו עובר בכלום.

ולא מצינו שגוי אסור לעשות מצוות ממצוות התורה רק והוסיף עוד שם [הלכה י'] בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה, ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו, ויראה לי שנותנין אותה לעניי ישראל, הואיל והוא ניזון מישראל ומצוה עליהם להחיותו, אבל העכו"ם שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי עכו"ם. ע"כ.

עשר מצוות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינים, ושבת, וכיבוד אב ואם.

כתב רבינו המהר"ל, מקשים והלא מילה נתנה לאברהם ואיכא מאן דאמר דגיד הנשה ניתן לבני יעקב וא"כ למה

בשר. אמנם למסקנא כתב הר"ן דבאמת הוא איסור בפני עצמו לבני נח, רק כאן הוי אסמכתא בעלמא, דניחא להו למיסמך כולהו שבע מצוות בקרא דויצו. והביא הר"ן ברייתא דז"ל, אכל תאכל רמז לו על אבר מן החי, כלומר רמז איסור על הדורות הבאים:

ומה שאמרו שנצטוו על הדינים, כתב הרמב"ם שם [הלכה י"ד], וכיצד מצווין הן על הדינים, חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו, ולהזהיר את העם, ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם. ע"כ. וכתב המאירי דנראה דכל פסולי עדות של תורה פסולים להעיד אף לבן נח.

ובמה שכתב הרמב"ם שלכן נתחייבו אנשי שכם מיתה, הרחיב יותר המאירי וכתב, חייבים בני נח להושיב דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר על הדרך שנצטוו ישראל כדי שיהו להם בתי דינים קבועים לדון בדין שבע מצוות אלו ולהזהיר את עממיהם ומאחר שנצטוו בכך כל שראו באחד ועבר ולא דנוהו כלם נהרגין, וזו היא סיבת מה שנתחייבו בני שכם הריגה שהרי לא מטעם עריות היה שהרי פנויה היתה, אלא מטעם גזל, והוא שאמרו הכוונה יעשה וכו', וכתבו בה גדולי הרבנים בפירושי התורה הכוונה הפקר, כלומר האם נעשתה הפקר שלא יתחייב עליה מתורת גזל, ונמצא ששכם גזל והם ראו ולא דנוהו.

וכתב הר"ן על דברי הרמב"ם הנ"ל, דהקשו עליו דוודאי בן נח שהטתה את הדין ועבר על לא תעשו עול במשפט ודאי נהרג, אבל בני העיר שישבו להן ולא הושיבו דינין בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך אין חייבין מיתה להרגם בידיים שזו מצות עשה הוא להם. ועוד הקשה הר"ן, דהא במקום שכם אפשר שהיה שם דינין, אלא שלפי שהיה שכם בן חמור אדון עליהם לא יכלו לשופטו כמו שמצינו בכמה מלכי ישראל שהיו עושים הרע בעיני ה' ולא היו הורגים אותם ישראל. וכתב הר"ן דמ"מ אפשר לומר לענין הריגת בני שכם שכבר היו חייבין מיתה לפי שהיו עובדי ע"א אלא שלא היה דינם נמסר לבני יעקב שלא היה ספק בידם לעשות זה המשפט, עיי"ש.

וכן כתב המאירי, דקצת גדולי הדורות ראיתי שחולקים לומר שהושבת דינין לבני נח אינה אלא עשה ואם אמרו אזהרה שלהם זו היא מיתתם לא אמרו בעשה, והריגת אנשי שכם לדעתם שלא כדין היתה, והוא שקללם יעקב עליה. והמאירי כתב דאף הושבת דינים הוא בכלל לא תעשה, דהושבת דינים בכלל דינים, והדינין הוא מניעת העוול והחמס ואזהרה היא, ומה שקללם יעקב היה לפי שהיה רוצה לעמוד בדבורו ובבריתם ולעשות עמהם

עמהם הואיל ובקדושה ילדתו, שלא כדברי רש"י שכתב הילכך נשא אחותו מאם שנולדה קודם שנתגיירה אמה ונתגיירה עם אמה ונשאה זה משהגדיל יוציא דלא גרע מבן נח ומדרבנן.

אחות אב מן האם יוציא.

כתב הר"ן דבדין הוא שתהא מותרת לו כיון שאין לו שאר אב מדכתיב וזרמת סוסים זרמתם, אם כן אמאי אסורה אחות אב כלל, אלא שבפירוש ריבתה אותה התורה מדכתיב ע"כ יעזב איש את אביו דדריש רבי אליעזר אחות אביו:

הא ר"מ אליבא דר"א הא ר"מ אליבא דר"ע.

פירש הר"ן, דאשכחן ליה לר"א דמרבא אחות אביו ואחות אמו שהן חייבי כריתות ומהם נלמד אף לאחותו שהיא חייבי כריתות, דקרא דאיש איש מרבה עריות לגוים דומיא דקרא דע"כ יעזב איש שהוא סימן לעריות האסורות לבני נח, והיינו ברייתא דקתני אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואלו אחות האב מן האב לא תנא דלית להו שאר אב, דרחמנא אפקריה לזרעייהו ושם קורבא דאישות לא אשכחן להו, והיינו דקתני ומותר באשת אחיו וכו' שכל קרובות של אישות מותרת לו ואפילו אשת אביו וכלתו שהן במיתה לגבי ישראל. ור"ע מרבה אשת אביו מע"כ יעזב וכו', ולדבריו אין לנו חייבי כריתות בגוים כלל, והיינו ברייתא דלעיל דקתני שכל עריות שאין בית דין ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן. ולדעת רש"י כיון שריבה הכתוב אשת אביו, כל אישות שיהא בו מיתה לישראל נתרבה, והם כלתו וחמותו ובת אשתו, אבל אשת אחיו ואשת אחי אביו חייבי כריתות הן ואינן בכלל חיוב אפילו בקורבה ממש של שאר, והיינו דקתני בברייתא כל עריות שבית דין ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליה, ופליגא מאידך ברייתא דקתני שהוא מותר באשת אביו. ואשתכח דבתרתי פליגי כדכתיבנא לעיל. והקשה הר"ן דלפי שיטה זו שאמרנו דכלתו כיון שיש בה מיתה בית דין לישראל בן נח מוזהר עליה, א"כ תמר ליהודה אמאי פטרוה מיד שהודה לה יהודה, הא איכא חיוב מיתה לישראל בחמותו, אעפ"י שיהודה היה אנוס שהיה חושב שהיא קדשה, מ"מ היא הכירה אותו ואליבא דר"ע חייבת מיתה.

וכתב הר"ן דהשיטה הנכונה שנאמר ר"ע אינו מרבה כל קורבה של אישות אפילו אותן שיש בהן מיתה בית דין לישראל אלא אשת אביו בלחוד, דודאי אשת אביו חידוש הוא דכיון דבן נח אין להם שאר אב אפילו אשת אביו היתה מותרת, וכשם שחידש הכתוב לענין שאר דהיינו אשת אביו, ה"נ חידש רחמנא לענין אישות שלא יהא נוהג אישות אלא באשת אב בלחוד, ואין לנו לרבות שאר מיני אישות בשבילה, עיי"ש.

לא הוסיף אלו שנים ג"כ. וכתב דאין זה קשיא, דאין טעם שנתנו שבע מצות במרה בשביל שכבר היה להם המצוות, רק הטעם מפני כי לאלו מצוות יש דין קדימה על שאר המצוות. כי שבע מצוות כיון שנתנו לכל העולם אף לבני נח מזה תראה כי אלו המצוות יש להם דין קדימה. וכן שבת כבוד אב ואם ודינין אלו מצוות הם קודמים לשאר מצוות. אבל מילה וגיד הנשה אף על גב שנתנן לאברהם ובניו, וכן גיד הנשה ליעקב ולבניו, לא היה למצות אלו דין קדימה ונתנו עם שאר מצוות, רק אלו שבע מצות יש להם דין קדימה.

דף נ"ז ע"א

על הגזל, גנב וגזל, וכן יפת תואר, וכן כיוצא בהן נכרי בנכרי ונכרי בישראל אסור, וישראל בנכרי מותר.

כתבו רש"י והר"ן דהא אתיא אליבא דמ"ד דגזל גוי מותר מן התורה, ופולוגתא היא בפרק הגזל בתרא (דף קי"ג), ומיהו מדרבנן אסור מפני חילול השם. וכתב הר"ן, ומשמע לי מסתמא דהכי הלכה דגזל הגוי מותר מדאורייתא, וכן משמע לי שכן דעת הרמב"ם ז"ל [פ"א מהלכות גזילה] שכתב מצות לא תעשה שלא לגזול את חברו, ובהלכות גניבה כתב שלא לגנוב אחד גוי עובד ע"א ואחד ישראל.

דף נ"ח ע"א

גר שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב.

כתב הר"ן דה"ה בגר שהיתה הורתו ולידתו שלא בקדושה שהוא אסור בשאר האם ואף על פי שנתגירו לאחר שנולד, שלא רצו חכמים להקל עליו בגירותו כלום. אבל גר שהיתה הורתו ולידתו בקדושה אינו בדין זה להיות מותר בשאר האב, שהרי וודאי אסור הוא בכל שאר האב שהיו בגירותו בשעה שנולד, שקורבה גמורה של ישראל יש לו עליהן, ומ"ה לא קתני הכא גר שהיתה הורתו ולידתו בקדושה. והא דקתני הורתו שלא בקדושה ולא קתני הורתו ולידתו שלא בקדושה, לאשמעינן שאע"פ שלידתו בקדושה הואיל והורתו שלא בקדושה מותר הוא בשאר האב ואפילו באותן שהיו בגירות כשנולד, שמ"מ בשעה שעברתו אמו מאביו לא היה לו קורבה עמו מאחר שהיה שלא בקדושה, וכל שאר האב מותרין לו לעולם כאלו היתה הורתו ולידתו שלא בקדושה. והביא את דעת ה"ר דוד שכתב דנראה באמת שמה שהוא אסור בשאר האם משום גזרה דרבנן שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה היינו דוקא באותן שנתגירו לאחר שנולד, דבכה"ג איכא איסורא דרבנן בלחוד, אבל עם כל אותן שהיו בגירות בשעה שנולד, לאו משום גזרה דרבנן בלחוד הוא דאסור אלא קורבה גמורה יש לו

אמר רב הונא נכרי מותר בבתו, ואם תאמר מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו, משום עולם חסד יבנה. ואיכא דאמרי, אמר רב הונא נכרי אסור בבתו. תדע, שלא נשא אדם את בתו. ולא היא, התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו, משום דעולם חסד יבנה.

והקשו הראשונים, ולמה לו לאדם לישא את בתו הלא היתה לו חוה אשתו. ותרצו דחווה היתה חייבת מיתה כשאכלה מן העץ ולא היה צריך הב"ה להחיותה בשביל קיום העולם שהרי היה אפשר לו לאדם שישא את בתו, אלא שלא עשה כן כדי שישא קין את אחותו כי אמרתי עולם חסד יבנה. וכתב הר"ן דהאי פירושא לא נהיר, עיי"ש בטעמו. ויש שפירש מפני מה לא נשא אדם בתו שהיתה מותרת לו בדין, שיוליד ממנה בת וישיאנה לבנו קין בהיתר משום דאחותו מאב מותרת לבני נח. והשיב דאע"פ שאחותו מאם אסורה לבן נח משום עולם חסד יבנה שלא ישהה קין כל כך מתולדותיו התירה לו השי"ת. וי"מ כך, מפני מה לא נשא אדם בתו שהיתה מותרת לו ונשאה קין שהיתה אסורה לו, והשיב כדי שיהא אשה לקין, כי עולם חסד יבנה, משמע הא לאו הכי אסירא, ואין לך להשיב שהרי כבר היתה לו לאדם אשה, דהשאלה היא למה נשאת באיסור ולא נשאת בהיתר, והשיב דמשום עולם חסד יבנה. וכתב דכן פירש הר"ר דוד ז"ל:

והרמ"ה כתב, אמר רב הונא עו"ג מותר בבתו ומפני מה לא נשא אדם את בתו כדי להרבות זרעו, כדי שישא קין את אחותו עולם חסד יבנה, שאלמלא חסד שגמל אדם הראשון את בנו שהשיאו אחותו כענין שנאמר חסד הוא לא נבנה העולם, שהרי לא היתה לו אשה אחרת לישא אותה. והביא שיי"מ אני אמרתי עולם חסד יבנה, אני צויתי את אדה"ר שיגמול את בנו להשיאו אחותו כדי שיבנה העולם.

בן נח שייחד שפחתו לעבדו ובא עליה נהרג.

ופירש רש"י משום גזל ולא משום אישות. והר"ן פירש מה דאמרו לקמן דגוים לאו בני כיבוש נינהו לענין יפת תואר, דר"ל שהגוים אין זוכין אלו באלו לקנות קנין הגוף זה בזה ומ"ה אסורין ביפת תואר, דאכתי היא אשת הגוי חבירו, אבל ישראל הם בני כבוש שכובשין את הגוים קנין הגוף והם ממונן שלהם ונפקעה מהם תורת אישות ומותרת ללקחה לאשה. ולפי זה פירש מה שאמרו שכיוצא בו דיפת תואר הוא כמו כן העבד של גוי שאינו קנוי לו קנין הגוף, ויש לעבד אישות בשפחה שייחד לו רבו, שאינו ברשות רבו להפקיע אותו כל זמן שירצה, ולפיכך נהרג עליה רבו משום אשת איש, אלא שמ"מ בלא ייחד אינו כלום, שבביאה אינה נעשית אשת איש,

שהשפחה אין דעתה לנשואין שדרכה בהפקר, ובישראל מותר כדין יפת תואר שאין אסור אשת איש לעולם בעבד ושפחה, שאע"פ שהשפחה בעצמה אינה מותרת לו כמו כן הגויה אינה מותרת לו אלא מפני שהיא קנויה לו הוא רשאי לגיירה בעל כרחו, וזהו היתר יפת תואר, ואף השפחה כך דינה להטבילה בע"כ לשם עבדות ואח"כ ישחררה ותהיה מותרת לו, ואף על פי שהיתה מיוחדת לעבדו בעודה גויה, ואפילו לאחר שטבלה לשם עבדות אין לעבד ושפחה תורת אישות לגבי ישראל אף על פי שיש להם אישות לגבי בני נח:

מדקרו ליה רביא דפלניא.

כתב הר"ן, פירוש, אבל ביאה אחת אינה עושה אותה אשת איש כדעבדה לבן נח לפי שאין ביאתה לשם אישות ולפיכך צריכה יחוד גמור שתקרא על שמו. וכן הא דאמרינן מאימתי התרתה משפרעה ראשה בשוק. נראה כמו כן שהוא דוקא בשפחה, שאחר שהחמירו כ"כ בייחודה כך אין התירה אלא בפריעת ראשה בשוק, אבל בן נח אחר כיון שפירש ממנה לשם גירושין וישלחנה לעצמה או שתצא היא מתחת רשותו ותלך לה זהו גירושיו שאין להם גירושין בכתב, וכן כתב הרמב"ם [פ"ט מהלכות מלכים]. וכתב הר"ן דה"ר דוד כתב בחדושו שקרוב הוא שנאמר שבן נח אין לו היתר לעולם בגירושין, וכאן מדברים דוקא בשפחה, דשפחה זו שלא נעשית אשת איש בביאה כשאר בן נח אלא בכח היחוד שייחדה לו, בזו אמרו שהותרה בפריעת ראשה בשוק, שהיחוד שאסרה מתירה הפריעות. עיין שם בר"ן שדחה ראיותיו.

וכן בעריות אפילו ייחד שפחה לעבדו נהרג עליה וישראל בישראל אסור ומביא אשם שפחה חרופה אם יש שם צד חירות ומ"מ אם ייחד שפחה לעבדו בלא צד חירות פטור לגמרי שאין אישות אלא לישראל או לגוי על הגוי אבל לא לעבד על עבד ולא לעבד על ישראל וזה שאמרנו במיחד שפחה לעבדו שנהרג עליה יתבאר למטה דווקא משיתפרסם ייחודו עד שיקרא שם העבד עליה לומר זו היא מיוחדת פלוני ומאימתי היא חוזרת להיתרה משיפרישנה ויפרע את ראשה בשוק:

מאימתי התרתה משפרעה ראשה בשוק.

כך היא גירסת רש"י, ומשמע שתלוי באשה, שפרקה עול העבד מעל צוארה, אבל המאירי כתב, ומאימתי היא חוזרת להיתרה משיפרישנה ויפרע את ראשה בשוק, העבד, משמע שתלוי בעבד ולא בה. והרמב"ם [הלכות מלכים פרק ט' הלכה ה'] כתב, בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו, ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ואמרו לה העם זו דבית עבד פלוני, ומאימתי תחזור להיתרה, משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא

היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין. ע"כ. משמע שהאדון הוא שצריך להפריש ולפרוע, ואולי זו גם כונת המאירי בדברך כלל הולך בשיטת המר"ם.

אמר רבי חנינא נכרי שהכה את ישראל חייב מיתה.

ומה הטעם, כתב הר"ן דמשמע דמדין גזל מייטינן לה דמה לי חבל בגופיה מה לי חבל בממונו. ולפ"ז ל"ש גוי ול"ש ישראל שוין בדבר. והר"ן כתב דלא משמע הכי, דדוקא ישראל דאע"ג דעדיין לא קבלו התורה כבר היו להם מצות יתירות על בני נח, אלא ודאי דוקא מכה ישראל חייב מיתה ממש כמו שהרגו מרע"ה. והביא מהרמב"ם שהבאנו לעיל דאין בחיוב מיתה זו ובחיוב מיתה שאמרו בגוי העוסק בתורה ובחיוב מיתה בגוי ששבת אלא שמודיעין אותו שהוא חייב מיתה ומכולן עונשין אותו אם יעשה אבל אינו נהרג עליהו, וכתב הר"ן דמפשטא דגמרא לא משמע הכי, ועוד שהם ענפי גזל או נערה המאורסה שהם חייבי מיתות ממש.

רב הונא קץ ידא.

כתב הרמ"ה היינו קציצה ממש, וקנסא בעלמא עבד משום דהוה רגיל ההוא גברא למימחי אינשי כדאמרינן בפרק נגמר הדין (מ"ו א) בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה לא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה, ורב הונא הוה אורחיה למקנס למאן דהוה רגיל למעבד כי האי גוונא כדאמרינן בפרק הגזול (צ"ו ב) במעשה דההוא דגזל פדנא דתורי מחבריה ואתא לקמיה דרב נחמן וקנסיה לשלומי פלגא שבחא, דהאי גזלן עתיקא הוא ובעינא דאקנסיה. ויש אומרים קץ ידא שווי יד אחד שהכה חבירו וקנסו ממון כענין שנאמר וקצותה את כפה דממון קאמר, וכן הביא המאירי פירוש כזה. וכתב הרמ"ה דלא מסתבר, דהא קי"ל דבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, וא"כ מאי תיקשי לן כי היכי דנצטרך לאפוקי גמרא מפשטיה.

ואמר ר"א לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות.

היינו שיקברו בה כדאמרינן לעיל, כ"כ הרמ"ה, ופירש פירוש אחר, דלעיל אמר מילתא דדרשא והשתא מפרש פשטיה דקרא, ואיש זרוע לו הארץ, איוב הוא דאמר הכי לחבריה, שאין הדבר תלוי במעשים טובים אלא בכח הזרוע, ובעלי זרועות להם לבדם נתנה הארץ, כדמשמע סופיה דקרא ונשוא פנים ישב בה. והביא עוד פירוש, דהכי קאמר, לא נתנה קרקע לתת כחה אלא לבעלי זרועות שיש בהם יכולת לעבדה כדריש לקיש עובד אדמתו ישבע לחם:

והמאירי פירש דהוא משל, וכתב, לעולם יהא אדם שוקד על דלתות התורה וקובע עצמו בלמודה ואל יטעה

עצמו לומר לא יגעתו ומצאתי, דרך צחות אמרו עובד אדמתו ישבע לחם, אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו אל ישבע לחם והוא הדין בלחמה של תורה:

משום דלאו בני מחילה נינהו.

פחרש הרמ"ה שני פירושים, לפי שאכזרין הן ואין מוחלין אפילו על דבר קל, ודרך העולם שכל המדקדק מדקדקים עמו ואין מוחלין לו, אבל ישראל רחמנים הם ומוחלים על דבר קל. ופירוש אחר שאין תורת מחילה לפטור מאיסור גזל בגוי, ואפילו ימחול, אשתכח דפחות משה פרוטה לגבייהו ממונא הוי ואסיר להו למשקליה:

הסוטר לועז וכו'.

כתב רבינו המהר"ל, פירוש כי האדם נברא בצלם אלקים, ועיקר צלם אלקים הוא בפניו של אדם ששם הוא תואר צלמו. ולפיכך הסוטר לועז של חבירו כאלו סוטר לועז של שכינה. וקאמר אפילו המגביה ידו על חבירו נקרא רשע, כי הרשע הוא מי שיש לו זרוע רמה כדכתיב (תהלים י') שבור זרוע רשע, וכשמגביה ידו הרי יש לו זרוע רמה להגביה ידו על חבירו ולפיכך מיד שהגביה ידו על חבירו נקרא רשע. ומה שנקרא חוטא, ההפרש שיש בין הרשע ובין החוטא, כי הרשע נקרא שיוצא מן הצדק ומן השיווי וזהו הרשע, ועל זה אמר שיותר מזה עוד שנקרא ג"כ חוטא, שהוא בעל חסרון ממש, שזהו בעל חסרון ממש, שזהו לשון חטא בכל מקום שהוא בעל חסרון.

גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול וכו'.

כתב רבינו המהר"ל, פירוש, שאל יאמר האדם כי התורה הוא שכל נקי אין ראוי להתחבר התורה השכלית אלא למי שיש לו גוף זך ואין בו זוהמא, והיינו ישראל שעמדו על הר סיני שפסקו זוהמתן [יבמות ק"ג ב] אבל גוי לא. וע"ז אמר שהרי הוא ככהן גדול, שאין לך גוף קדוש כמו תורת כהן גדול, מפני שהשכל אינו מתחבר לגוף והוא נבדל מן הגוף ולכך אין תורתו נמאסת. ומתריך דוקא בשבע מצות השייכים לו ואז נחשב ככהן גדול, אבל התורה אין ראויים לגוי למדריגות התורה העליונים ונכנסים במדריגה שאין ראוייה להם והיא נעדרת ממנו וחייב מיתה והעדר.

דף נ"ט ע"ב

מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו.

מכאן משמע דבני קטורה מחייבו במילה, ורש"י פירש דקאי אבני אברהם גופיהו דפשיטא דמל אותם אברהם, והקשה מדוע לא נתמעטו מן החיוב, אבל בני קטורה עצמם פטורים מן המילה. והרמ"ה הקשה וכתב, ולא

ידענא מהיכא פשיטא ליה לרב הושעיא דבני קטורה חייבין דקא מקשי ליה אלא מעתה בני קטורה לא ליחייבו. ובתוספות הרא"ש כתב על זה וכי תימא הכי נמי דלא נתחייבו מעולם הא ליתא, דהא אמרינן בכמה דוכתי ערבי מהול וגבנוני מהול, ומי הוא הגבנוני, בני קטורה הדרים בין ההרים דכתיב בהו למה תרצדון הרים גבנונים, אלמא דבני קטורה רגילין למול עצמן, ואי לאו דאבותיהם הראשונים מלו מהיכן לקחו דבר זה שהן מלין את עצמן. ובה מיושבת קושיית הרמ"ה דמה דפשיטא דהיו חייבים במילה הוא ממה דחזינן האינא שהם מלים. ופירש הרא"ש מה דמתרצת הגמרא את בריתי הפר לרבות בני קטורה, דודאי אברהם לא נצטוו עליהם אלא הם נצטוו על עצמן לכשיגדלו שימולו, וה"ה דאתא לרבות ישמעאל, וכתב הרא"ש, ולהכי בני קטורה ובני ישמעאל נתחייבו עד מתן תורה למול עצמן כשהם גדולים, וכיון שלא נשנית בסיני שהגדול שלא מל אותו אביו שחייב למול את עצמו ואם לא מל שהוא בכרת א"כ לישראל נאמרה ולא לבני נח ממתן תורה ואילך ולהכי בני ישמעאל ובני קטורה לא מיחייבי כלל מסיני ואילך.

נמצא לשיטות אלו דודאי בני קטורה ובני ישמעאל אינם חייבים במילה, אלא דלרש"י בפשטות אף בני ישמעאל עצמם ובני קטורה עצמם לא נתחייבו מעולם המילה, דנתמעטו ממה שאמר הקב"ה לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע, וממילא לא היו בחיוב של זרע אברהם למול.

אמנם הרמב"ם מפרש הגמרא כפשוטה, דפשיטא לגמרא שבני קטורה חייבים ובני ישמעאל פטורים, והגמרא שאלה מנין שבני קטורה חייבים, אמאי לא נתמעטו מביצחק, ותרצה הגמרא שיש ריבוי מיוחד על בני קטורה, ולפי זה בזמן הזה בני ישמעאל פטורים ובני קטורה חייבים, וכך פסק הרמב"ם [הלכות מלכים פרק י הלכה ז] המילה נצטוו בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר אתה וזרעך אחרך, יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, והם המחוייבין במילה. [הלכה ח] אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה, והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני, ואין נהרגין עליה.

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה.

כתב רבינו המהר"ל, יש מפרשים הטעם, מפני כי עדיין לא נתברכו החיות מפני הנחש שעתיד להתקלל ולא תהא הנחש בכלל, ומעתה הבהמות אם יהיו צדין ואוכלין אותם יהיו מתמעטים והרי לא נתברכו ויהיו חסרים, שלכך הוצרכו הדגים לברכה מפני כי צדין מהם, ולכך

אסר להם. וכאשר יצא נח מן התיבה נתברכו הבהמות ואז הותר לבני נח הבשר. אבל אם כן מפני מה נאסרו הדגים עד בני נח, שהרי לא התיר להם אלא דוקא פרי העץ ועשב השדה. וכתב המהר"ל דדבר זה רמזו חכמים במה שאמרו [פסחים מ"ט ב'] עם הארץ אסור לאכול בשר, והטעם הוא כי עם הארץ שהוא חמרי לגמרי אין ראוי שיהיה על הבהמה החמרית, כי גם עם הארץ הוא בהמי, ואין האחד ראוי שיהיו גובר על השני לאכול אותו. ואדם הראשון נקרא אדם על שם שנברא מן האדמה, וכל הדורות עד נח מתיחסים לאדם הראשון שנברא מן האדמה, ולכך אין ראוי שיהיה מושל על הבהמה וכל בעלי חיים, עד שבא נח כי הוא היה איש האדמה שהיה מושל על האדמה, ואליו הותר לאכול בשר. ולפי סברא זו אפילו אם מתה מאליה נמי אסור לאכלה, ואין הטעם שחס הש"י על נפש הבהמה שלא להמית אותה, רק שאין כ"כ האדם במעלה שיאכל בשר שהיה לו נפש החיוני.

רבי שמעון בן מנסיא אומר הבל על שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליות.

כתב המהרש"א, מבואר כי באמת כל הנבראים נבראו לתכלית אדם ולתשמישו, ואמנם הנחש היה מצד בריאתו השמש הנבחר מכולם, שהוא ממוצע בין האדם ושאר בעלי חיים, שמצינו בו כח הדבור וערום מכל החיות, וכן אמרו פ"ק דסוטה אני אמרתי יהא מלך על כל החיות כו', ולפי שדרך כבוד לאדם שיהיו לו ב' משמשין כמו שכתוב ושני נערי עמו, לזה אמר שהיו מזדמנין לו ב' נחשים טובים וכו'.

הכפירים שואגים לטרף וגו'.

כתב המהרש"א, נראה מתוך ענין המעשה שזה הכתוב הכפירים שואגים לטרף גם סופו לבקש מא-ל אכלם אמרו ר"ש בן חלפתא בדרך תפלה ובקשה, ונענו לו בכל זה מן השמים, ור"ל שהכפירים שואגים לטרף כשאר בעלי חיים, גם את האדם שלא מרצון ובחירה, אך לבקש מאל אכלם מצד אחר, וכשאין להם אוכל הוצרכו לטרוף שלא מרצון, ונתקבלה תפלתו שנחיתו תרתי אטמאתא, שאחד יהיה אוכל לכפירים והשניה אוכל לטרף דהיינו לר"ש שהיה נטרף מהם אילו לא נתקבלה תפלתו, ויהיה לבקש מא-ל אכלם לשון רבים, דהמ"ל לבקש מא-ל אוכל וכתב אכלם, דהיינו אוכל לכפירים ואוכל לטרפו שהוא ר"ש שהיה נטרף מהם אי לאו דנחיתו אטמאתא.

אמר ליה יארוד נאלא הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים.

ופירש רש"י, תנין שוטה, עוף ששמו תנין, והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד, וכל תנין דבמקרא מתרגמין ירודין. ע"כ.

והנה כל הרואה יתמה, וכי העוא דרכם של תלמידי חכמים לענות בצורה כזו, וביותר שהיה זה בארץ ישראל וכבר אמרנו שבארץ ישראל מנעימים זה לזה בהלכה. ובשו"ת חוות יאיר [סימן קנ"ב] נדרש לשאלה זו, ונעתיק את לשון השאלה שנשאל, נשאלתי אחר דדברי חכמים בנחת נשמעין ונאמר במשנה יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך איך מצינו לפעמים קנטורים וזלזולים בש"ס כענין כד ניים ושכיב רב אמר להא שמעתתא הנאמר בכמה דוכתי וכהנה רבים:

וכתב בתשובתו, תשובה יפה שאלת, כי ודאי אף על פי שנקראו ת"ח שבבבל חובלים במסכת ב"ב, לא מצד הריקודים והצעקות גדולות ומרות והכאת כף אל כף כאילו נלחמים זה מול זה, או מצד הקנטורים וזלזולים, חלילה כי לא על סגנון זה נאמר כי ידברו את אויבים בשער שאב ובנו רב ותלמידו נעשו אויבים, רק מצד שהם מתנגדים בסברתיהן ובראיותיהן וכו', וצ"ע מה דקרי ליה רב אבהו לרבי זירא על דאבעיא ליה ירדה לו

דמות חמור מן השמים והשיב לו יארוד נאלי וכו' ופירש רש"י תנין שוטה ומספיד תמיד, והוא לכאורה דבר גנאי ובזיון גדול לקרות לו שם עוף אכזרי ארסי שוטה. ואחר העיון נלפענ"ד שגם זו לטובה ולשבח, ורבי אבהו ורבי זירא היו מחולקין כמו דפליגו אמוראי בשרוי בתענית אם נקרא קדוש או חוטא, כמו שמצינו ג"כ שהרמב"ם הפליג בגנאי המצערים נפשם ומרבים בתעניות, וזה היה דעת רב אבהו, ורבי זירא היה להיפך, מסגף נפשו מאד, ואפשר כי מפני סיגופיו נעשה כעור והושחר פניו, ולכן תמיד היה שרוי בצער ביגון ואנחה כבגמרא דנדה עד כאן הביאו רבי ירמיה לרבי זירא לידי גיחוך ולא גיחך, ואפשר כי רב אבהו חשבו לחסידות של שטות, ומ"מ לא קראו לגנאי רק להורות על התבודדותו ופרישתו ויגונו תמיד. ומדוקדק מה שפירש רש"י וז"ל, יארוד נאלי תנין שוטה ומספיד תמיד, דקשה מה ענין הספד לכאן, ולמ"ש אתי שפיר, כי היה מתאכזר על גופו לענות נפש ותמיד שרוי בהספד ודאגה על עוונתיו ומיעוט צדקתו ותורתו בעיניו כראוי לשלימים, ורבי אבהו חשב כי ע"י סיגופיו ועינוי נפשו נתמעטו כחות נפשו מהם עומק העיון והחריפות ושיקול דעת הישר. ע"כ. דהיינו דהוכיחו על כך שמחמת סיגופיו אינו יכול ללמוד ולעיין כראוי ונמצא שיצא שכרו בהפסדו.